

— „wenn nicht, so werde ich ihn jedes Falls in meiner jetzt in neuer Auflage erscheinenden „Weltliteratur“ besprechen.“ In Scherrowa zgodoviva svetovne literature je prava svetovna knjiga, ki je doživela do sedaj uže šest natisov ter je preložena uže v mnoge tuje jezike.

Iz tega se vidi, da ima Samhaberjeva knjiga lep vspeh. Glavni namen jej je bil Nemce seznaniti z našim Preširnom. In ta namen je dosežen.

O novobolgarskeji literaturi.

Sestavil A. Bezenšek.

I.

Slovenski in bolgarski narod podobna sta si v mnogem obziru: kakor je Slovenec na skrajnem zapadu jugoslovanstva imel borbo za obstanek proti močnim in gospodstva željnim sosedom, isto tako boril se je na život in smrt Bolgar proti ljutemu Turčinu; Slovenec bil je nadvladan posebno v duševnem obziru — vsiljeval se mu je namreč tuj jezik in tuj duh, a Bolgar je bil premagač v gnotnem zmislu, primoran je bil upogniti glavo tujemu jarmu, in vsled tega potrla se mu je tudi duševno življenje, zaprečil se je razvitek literature, udušil se je vsak znanstveni napredek z materijalnim zajedno. Samo žilavosti bolgarskeji kakor slovenskeji moramo pripisovati, da ta dva naroda nista izgubila jezika svojih očetov, da nista pozabila, da sta del jednega velikega plemena slavjanskega.

Nadalje so si podobni Slovenci in Bolgari v tem, da so oboji v političnem oziru razkosani na več upravnih pokrajin. Bolgari so razdeljeni na pet kosov; živé namreč v kneževini Bolgarskeji, v iztočneji Rumeliji, v Makedoniji, v Dobrudži, v iztočnem delu Srbije; in ravno tako prebivajo tudi Slovenci razcepljeni v šest upravnih kosov, prebivajoči po Kranjskeji, Štajerskeji, Koroškeji, Ogerskem, po Primorskem in v Italiji.

Jednaki uzroki imajo tudi jednake posledice. Zatorej vidimo tudi v literaturi, ki je pri vsakem narodu zrcalo duševnega življenja in materijalnega položaja, mnogo sorodnosti mej slovensko in bolgarsko. Kratke črte, v katerih hočem predstaviti Slovencem novobolgarsko književnost, bodo to dokazale.

Gradiva sem nabral največ iz slavnoznane dr. Jirečekove „Zgodovine bolgarske“, a kar se tiče najnovejših časov, imel sem tudi sam priliko motriti delovanje Bolgarov na književnem polji.

Zgodovina novobolgarske književnosti začenja se s kroniko meniha Pajsija Samokovskega (l. 1762). Za njim poskušali so se na književnem polju vladika Sofronij Vračanski, (1739—1815). Njegova knjiga „Kyriokodromion“ iz l. 1806. je prva tiskana knjiga novobolgarskega slovstva; preložil je tudi mnogo spisov iz grščine in spisal je spomine o svojem življenju. Tisti čas sta pisala tudi Hadži Joakim, in Kiril Pejčinovič, kateri je dal svojo knjigo pod naslovom „Ogledalo“ v Budinu natisniti.

Živahneje začela se je razvijati bolgarska literatura še-le od 1824. leta, ko so si nekateri bucareščanski in odeski rodoljubi postavili za nalogo, buditi prosveto mej svojim narodom. Mej temi so se odlikovali dr. Beron, A. Stojanovič, Nenovič, Pešakov in Sapunov, ki so vsi v Vlaškej živeli. Prva njihova skrb bila je, da spišejo knjig za novonastale bolgarske šole. Prva bolgarska šola odprla se je v Gabrovu 1835. leta. S časom se je razširila v učiteljišče, iz katerega je toliko učiteljev za vso Bolgarijo izšlo, da so jo imenovali šaljivo „daskalolévnicá“ (kakor zvonolévnicá). Dandenes je tam klasična gimnazija.

Velikih zaslug za mlado književnost pridobila sta si oba Neofyta. Rilski Neofit iz Radop spisal je prvo bolgarsko slovnico 1835. leta, potem staroslovensko krestomatijo z grško-slovenskim besednjakom (v Carigradu 1852). Preložil je na bolgarski jezik tudi Novi zákon, a prvi natis (v Smirni 1840. leta) bil je na povelje patrijarhovo uničen; od drugega natisa razširilo se ga je 30.000 knjig mej narod. Hilendarski arhimandrit Neofit Bozveli iz Kotla objavil je l. 1835. enciklopedijo v šestih delih pod naslovom „Slaveno-bolgarskoje détovodstvo“, v katerem je posebno zemljepis Bolgarije omembe vreden. V rokopisu zapustil je 25 knjig.

O ustanovljenji pismenega jezika in o pravopisu bili so prvi pisatelji jako različnega mnenja. Vsaki je pisal v narečji svojega rojstvenega kraja. Nekateri so izpuščali člen ali spolnik, ki ga ima bolgarski jezik po vsem svojem prostranstvu, a drugi so ga zagovarjali in trdili, da se mora ohraniti; mnogi pak držali so za najshodnejše približevanje staroslovenskemu jeziku. Še dandenes ni pravopis vsestrano ustanovljen, a v zadnjih desetletjih zložili so se vsaj gledé književnega jezika, ter so vzeli dunavsko in iztočno-balkansko narečje njemu za podlago. A kar se tiče pravopisa, rabi se najbolj tisti, ki ga je uvelo brailsko „Književno društvo“ v svojih spisih.

Do 1840. leta izhajale so samo verske in šolske knjige. Od te dobe počenši pa vidimo, da stopajo na književno polje pisatelji, ki so si v

tujih, naprednih deželah pridobili omiko. Ti pisatelji bavili so se osobito s prevajanjem iz zapadnih jezikov in časopisov. V tem času začele so se odpirati tiskarne tudi v Turčiji samej, a prejšnja dela so se tiskala v neturških dezelah. Prvo slavjansko tiskarnico na bolgarskem zemljišči odprl je 1839. leta v Soloniku Teodozij, arhimandrit Sinajskega samostana, a žal, da je kmalu potem pogorela. 1840. leta osnoval je A. Damianov s pomočjo angleških misijonarjev bolgarsko tiskarnico v Smirni, kjer je živela kolonija bolgarskih trgovcev. Tam je od 1844. leta profesor Konst. Fotinov dajal na svitlo prvi bolgarski mesečnik s podobami „Ljuboslovie“. V Carigradu začeli so bolgarski tiskati v treh tiskarnicah 1843. leta.

Konst. Ognjanovič izdal je 1845. leta v Parizu prvi bolgarski almanah. Za njim so prišle na vrsto tudi gledališčne igre.

Velik napredek storila je književnost, odkar se je pojavil cerkveni prepir. V Carigradu ustrojili so bolgarski trgovci in pisatelji 1856. leta literarno društvo pod naslovom „Bolgarska narodna knjižnica“. V njegovem časopisu „Bolgarska knjižica“ dobila je literatura prvokrat svoje središče. Na veliko škodo je to društvo kmalu prenehalo. Še-le 1869. leta posrečilo se je nekojim mladim možem ustrojiti novo jednako društvo v Braili z imenom „Bolgarsko književno družestvo“. Rodoljubni bolgarski trgovci podpisali so za to društvo kapital 200.000 frankov. Za predsednika se je izbral prof. Drinov; za tajnika Vasil D. Stojanov iz Žerovna. Od 1870. leta izdava društvo svoje „Periodičesko spisanje“.

„Kraljevič Marko u narodnih pjesmah.“

Pod tem naslovom je prišla v Zagrebu, v knjigarni Lavoslava Hártmana na svitlo, ki obseza 62 narodnih srbskih in hrvatskih pripovednih pesnij o kraljeviči Marku. Izdajatelj Ivan Filipović dodaje 470 strani obsežnej knjižici predgovor, a na konci tolmači menj znane besede, zlasti iz turškega v srbski jezik sprejete. Knjižica velja samo 90 kr. in mi jo priporočamo mladim slovenskim prijateljem posebno živo.

Tožbe so pri nas več kot navadne, kakó zelo smo Slovenci vsled tisočletne zgodovinske odvisnosti od Germanov duševno raznarodeni. Mi teh tožb, dasi so opravičene, nečemo pomnoževati, ker menimo, da je koristneje delati na tó, kakó bi za bodoče popravilo se, kar je zlega iz preteklosti, nego li z golimi tožbami pesimizem buditi in njega sprem-